

جستارهایی در ادبیات داستانی غرب

کامران پارسینژاد

کتاب اندیشه

جستارهایی در ادبیات داستانی غرب

کامران پارسی نژاد

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ و صحافی: الغدیر

کانون اندیشه جوان

سرشناسه: پارسی نژاد کامران، ۱۳۴۰ -

عنوان و نام پدیدآور: جستارهایی در ادبیات داستانی غرب / کامران پارسی نژاد.

مشخصات نشر: [تهران]: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۵۴ ص.

شابک: 9-266-159-600-978

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: داستان‌های انگلیسی - قرن ۲۰م - تاریخ و نقد.

موضوع: English fiction 20th century History and criticism

موضوع: ادبیات اروپایی - تاریخ و نقد.

موضوع: European literature History and criticism

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ج ۵ پ/۲ PR۸۸۱

رده‌بندی دیویی: ۸۲۳/۹۱۴۰۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۰۱۹۷۸

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱
فصل اول: بازشناسی ادبیات داستانی و نحله‌های ادبی معاصر غرب.....	۱۵
مقاله اول: فروید، لاکاز، یونگ و نقد روان‌شناختی.....	۱۷
مقاله دوم: ساختارگشتی در متن ادبی.....	۳۵
مقاله سوم: داستان جنگ.....	۴۹
مقاله چهارم: مکتب تأویل در نقد ادبی.....	۸۳
مقاله پنجم: پارادوکس عاطفی در ادبیات داستانی.....	۹۳
مقاله ششم: داستان عامه‌پسند، داستان باراری.....	۱۰۵
مقاله هفتم: رمان مگا.....	۱۱۹
مقاله هشتم: فراداستان.....	۱۳۷
مقاله نهم: رمان جریان سیال ذهن.....	۱۵۱
فصل دوم: نویسندگانی که باید از نو شناخت.....	۱۶۲
مقاله اول: مینی‌مالیسم افراطی در آثار ریموند کارور.....	۱۶۵
مقاله دوم: دنیای پنهان و هراس‌انگیز ویرجینیا وولف.....	۱۷۹
مقاله سوم: ولادیمیر ناباکوف؛ بیگانه با خویش.....	۱۹۷
مقاله چهارم: دن براون و رمز شیطانی.....	۲۰۹

۲۱۹ مقاله پنجم: پائلو کوئیلو؛ نسبی گرایی و مدارا با ظلم

۲۳۵ کتابنامه

۲۴۳ نمایه

www.ketab.ir

پیشگفتار

حیوان غالب در ادبیات داستانی در غرب بر خلاف تصور برخی روستفکران،^۱ ای مضامین متقن معرفتی نیست، بلکه مجموعه‌ای از توهمات و تصورات ذهنی است که با رنگ و لعاب‌های روان‌شناختی، عرفانی، معنویت‌خواهی و پیش آن به اومانیزم می‌رسد. در این کتاب به بهانه بررسی نحله‌های ادبی معاصر غرب رمین، ضمن مروری بر اصلی‌ترین پشتوانه‌های فکری ادبیات داستانی در غرب، به صورت مصداقی پنج نماینده از این ادبیات، انتخاب و از نزدیک با رویکردها، نمایاها و جهان‌بینی‌های نویسندگان برگزیده آشنا می‌شویم و به پاسخ این پرسش می‌رسیم که ادبیات داستانی در غرب از لحاظ ساختار، سوژه، چارچوب و پردازش دارای چه مختصات است؟

اثر حاضر محصول تلاش گروه ادب و فرهنگ پژوهش‌های جوان است. این مجموعه، شاخه‌ای از شاخسار پربر و بار پژوهش‌های فرهنگ و اندیشه اسلامی^۱ است که با گروه‌های علمی «بینش و اندیشه»، «مطالعات فرهنگی و

۱. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با توجه به بایستگی تحقیقات دینی و فلسفی، نظریه‌پروری و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی استوار بر آن و پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری افشار تحصیل کرده و نسل جوان کشور، به عنوان نهادی علمی-پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانش‌نامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

اجتماعی»، «نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی»، «اخلاق، تربیت و روان‌شناسی»، «سنت‌های حوزوی و آداب طلبگی» به افق‌های پیش رو و گام‌های پیشرو در عرصه فرهنگ جامعه اندیشیده، آثار مفیدی به ثمر نشانده است. رشد و شکوفاندن باورها و گرایش‌های دینی، معرفی الگوهای مطلوب رفتار دینی و پاسخ به نیازها و خواسته‌های جوانان در زمینه‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی از برجسته‌ترین هدف‌های فراوری مرکز است تا با رصد شرایط روز جامعه، به موضوعات ضروری دست زده، پژوهش‌هایی مفید بیافریند.

مرکز پژوهش‌های جوان در چهار سطح جوان، دانشجو، اندیشه و طلبه به تولید آثاری در قالب‌ها، آرایه‌های گوناگون مشغول است:

۱. مخاطبان «کتاب جوان» تحصیل‌کردگان دوره متوسطه‌اند و عموماً هفده تا ۲۴ سال سن دارند.

۲. مخاطبان «کتاب دانشجو» دانش‌آموزان مقطع کاردانی و کارشناسی با حدود سنی پیش‌بینی‌شده هجده تا ۲۶ ساله‌اند.

۳. مخاطبان «کتاب اندیشه» جوانان ۲۷ ساله و بزرگ‌تر از آن هستند که تحصیلات مقطع کارشناسی و با سن پیش‌بینی‌شده کمتر از ۳۰ ساله‌اند.

۴. مخاطبان «کتاب طلبه» جوانانی هستند که سال‌های نخست و سطوح میانی علوم حوزوی را می‌گذرانند.

کتاب پیش رو از آثار سطح اندیشه این مرکز است.

این مرکز با قدردانی از آقای کامران پارسی‌نژاد برای انجام این تلاش مجذانه مدیر گروه ادب و هنر آقای محمدحسن شاهنگی و همکاری ارزیابان گرامی آقای حامد صلاحی و خانم دکتر اکرم نعمت‌اللهی را ارج نهاده، صمیمانه در انتظار نقدها و پیشنهادهای خوانندگان تیزبین نشسته است.

مقدمه

ادبیات داستانی در دنیای امروز پیشرفت چشمگیر و قابل ملاحظه‌ای کرده است. در دوران کنونی، ادبیات داستانی با تخصصی‌شدن و پرداختن به مضامین و بن‌مایه‌های رشت‌های خاص علوم انسانی راه تکامل خود را طی نموده است و باعث شده داستان‌های روان‌شناختی، فلسفی، سیاسی، دینی، تاریخی، اجتماعی، عرفانی و... پدید آید. طبیعی است پیدایش نوآوری در گستره ادبیات داستانی بنا به مسبباتی علمی و مشخصی چون نواندیشی، کسب تجربه‌های ناب، شناخت دقیق مسائل استی، ژرف‌اندیشی و تحلیل عقلانی بدون بغض و غرض بستگی دارد. بی‌شک «نوآوری»، لازمه حیات ادبیات، خاصه ادبیات داستانی به حساب می‌آید و از تمامی مقاطع و دوره‌های مختلف، نویسندگان، ادیبان و شاعران بسیاری ظهور کرده‌اند که در زمان خود طرحی نو در انداخته‌اند و در عرصه ادبیات نوآوری کرده‌اند؛ آن‌چنان‌که سعدی، حافظ، مولوی، ابوالفضل بیهقی، نیریز و... در زمان خود، نواندیش به حساب می‌آمدند.

متأسفانه در ایران با شعار «نوآوری و نواندیشی» از شیوه‌های امتداد و توسعه ادبیات‌نویسی و نحله‌های ادبی غرب گرفته‌برداری و تقلید کورکورانه می‌شود. این گرایش هم طرح و اسکلت‌بندی داستان‌های ایرانی را دچار دگرگونی کرده است و هم عاملی شده تا بن‌مایه‌های گنگ و غیر قابل درک مطرح شوند. این افراد برای پنهان کردن ضعف‌های خویش معمولاً عناصری چون زمان، مکان،

حادثه... را به بازی می‌گیرند و خواننده را در لامکان‌ها و لازمان‌ها، سرگردان و حیران نگاه می‌دارند. بسیاری از صاحب‌نظران عرصه ادبیات بر این اصل تأکید دارند که ناتوانی در ارائه یک داستان قدرتمند با نظام بیرونی و درونی قوی، عامل اصلی این گرایش داستان‌نویسان به ظاهر نواندیش است؛ چراکه با برآمدن طرز اصلی داستان، یعنی نادیده گرفتن عناصر اصلی داستان چون زمان، مکان، شخصیت و... سعی در پنهان کردن ضعف‌های عمده خود دارند.

طرز داستان‌نویسی قلاب‌بندی و نقش مایه‌ای است، در برگیرنده وقایع و رویدادهای پیاپی که قانون علت و معلولی در آن مستقر است. طرز چارچوب داستان را شکل می‌دهد و ساختار کنش‌ها و حوادث داستانی را بر اساس نظم و به کمک شخصیت‌ها بر می‌ریزد. حذف طرز از ساختار داستان‌نویسی امروز و پیروی از بی‌قانونی در شیوه روایت موضوعی است که گریبان برخی از نویسندگان معاصر ایرانی را گرفته است. یک نویسنده پر تجربه شاید مجبور شود زمان داستان را جابه‌جا کند و انسدادت‌بندی پیچیده‌ای را طراحی کند، اما نمی‌تواند چارچوب داستان خود را بر منطق بدون هیچ برهانی در هم شکنند. تحلیل و بازشناخت انواع داستان‌های مدرن، محاسن و شگردهای داستان‌نویسی مدرن در غرب می‌تواند تأثیر عمیقی در شناخت اصول و مبانی برتر داستان‌نویسی و تفکیک آن از شیوه‌های نادرست و ناپسندانی که مدتی است دامن‌گیر ادبیات داستانی ایران شده داشته باشد. جدای از این، نام و آوازه برخی نویسندگان غربی در ایران بسیار بر سر زبان‌ها افتاده است. این در حالی است که بسیاری از هواداران این افراد، آثار خلق‌شده آنها را نخوانده‌اند و با زندگی و روند شکل‌گیری باورهای آنها ناآشنا هستند. در میان این افراد، آثار پائولو کوئیلو بیشتر از سایرین، مطالعه و مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. این در حالی است که همین افراد از پیشینه او، باورهایش و هدف‌ها و مقصدهایش بی‌اطلاع هستند؛ از این‌رو آثار و باورهای نویسندگانی از این دست

باید به بوته نقد سپرده شود تا تصویری شفاف و عاری از هر گونه یک‌سویه‌نگری‌های رایج در نقد ادبی معاصر ارائه شود. بی‌شک تحلیل تکنیکی و روان‌شناختی از آثار برخی نویسندگان مطرح و شناخته‌شده غربی در ایران نیز می‌تواند در کشور جریان‌ساز باشد و تأثیر عمیقی بر بازشناخت آنها داشته باشد. باشد تا بسیاری از باورهای نادرست شکل گرفته در ایران فرو ریزد و در بستر جامعه ادبی کشور جریان‌های اصولی و بنیادینی شکل بگیرد.

نوع به این مسئله ضروری است که در غرب نیز آن‌چنان توجهی به برخی جریان‌ها، نوظهور و قوام‌نیافته معاصر نمی‌شود. مدرنیسم که بر اثر بحران‌های نظم اقتصادی، نظامی و سیاسی شکل گرفته بود به فراموشی سپرده شده است. پس‌مدرنیسم نتوانست در میان نویسندگان و مردم جایی برای خود باز کند و هواداران بی‌شماری به دست آورد. دنیای غرب با دو جنگ جهانی اول و دوم روبه‌رو شد. بحران‌های عظیم اقتصادی و سیاسی را پشت سر گذاشت؛ کمونیسم را شاه به دست میانه‌راه به یک دیکتاتوری تمام‌عیار تبدیل شد؛ بروز جنگ آمریکا و ویتنام به دست شد نویسنده غربی دچار یأس و پوچ‌گرایی جدی بشود. نویسنده غرب احساس سردستگی می‌کرد و از بیان حقایق روز خود ابا داشت؛ از این‌رو به چنین نحله‌هایی روی آورد؛ چون می‌دانست دیگر حرفی برای گفتن ندارد تا در قالب اندیشه‌ای، منسجم مطرح کند. جریان‌هایی از این دست در غرب مقطعی بودند و در دو دهه کنونی به وادی فراموشی سپرده شدند. در چنین اوضاع و احوالی، برخی نویسندگان ایرانی بدون در نظر گرفتن شرایط حاکم بر غرب، کورکورانه دنباله‌روی چنین جریان‌هایی شده‌اند و پیروی از نحله‌ها و شگردهای نامتعارف غربی را نشانه تواندیشی و روشنفکری می‌دانند.

با تمامی این اوصاف، ادبیات داستانی در ایران، علی‌رغم تمامی دام‌گستری‌ها و فرازونشیب‌های فراوانی که در گذر زمان با آن مواجه بوده،

توانسته است در حد قابل قبولی هویت خود را پیدا کند و به تدریج قوام یابد. بسیار دیده شده که ادبیات معاصر ایران نه نقص ماجراجویی داشته و نه از کمبود عناصر و سازه‌های ادبی رنج برده است. این ادبیات توانسته عاملی باشد تا روح آدمی را تلطیف کند و بن‌مایه‌های ارزشمند انسانی را مطرح سازد. در اثر مذکور سعی شده نگاهی کاونده و تحلیلی به نحله‌ها، نویسندگان و شب‌های داستان‌نویسی معاصر و مطرح غربی بشود. بی‌شک مطالعه و پژوهش درباره ادبیات داستانی در غرب می‌تواند به نویسندگان و پژوهشگران ادبی کمک کند تا ضمن تجربه‌اندوزی و بازشناخت ادبیات داستانی در غرب تحولی منطبق با فرهنگ و باورهای ایرانی در وادی ادبیات داستانی ایران ایجاد کنند.